

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ZAPADNOSLAVENSKE JEZIKE I KNJIŽEVNOSTI
KATEDRA ZA SLOVAČKI JEZIK I KNJIŽEVNOST

MIHAELA DOKUŠ

**INTERPRETACIJA, PRIJEVOD I ANALIZA PRIJEVODA
PRIPOVIJETKE *OLÍVIA, MOŽNO AJ KTOSI
INÝ* AUTORICE ETELE FARKAŠOVE**

Diplomski rad

Mentor : prof. dr. sc. Dubravka Sesar

Komentor: Mgr. Maria Vuksanović Kursar

Zagreb, rujna 2015.

Sadržaj

Uvod	4
Životopis i stvaralaštvo Etele Farkašove.....	5
Interpretacija pripovijetke.....	7
Definiranje prevođenja.....	12
Oblici i vrste prevođenja.....	15
Pitanje mogućnosti prevođenja	16
Olívia, možda i netko drugi.....	17
Analiza prijevoda pripovijetke.....	25
Zaključak.....	33
Bibliografija.....	34
Sažetak na hrvatskom jeziku	36
Sažetak na slovačkom jeziku	37

Uvod

Čak ni kad bi živio tisućama godina, čovjek ne bi imao dovoljno vremena da stekne sva znanja ovog svijeta. Slično se može reći i za studiranje koje danas, u pravilu, traje pet godina. To nikako nije kratko vremensko razdoblje, no uzmemo li na primjer studij slovačkog jezika i književnosti, kao i bilo kojeg drugog jezika, i usporedimo li ga s mnoštvom književnika i književnih djela koje svaka zemlja ima, bit će nam jasno zašto neka od tih djela ne stignemo ni spomenuti, a kamoli reći nešto više o njima. Upravo smo se iz tog razloga odlučili za prijevod pripovijetke autorice s čijim se stvaralaštvom nismo susreli tijekom studija. Nadamo se da ćemo na taj način pridonijeti rastućem broju hrvatskih prijevoda suvremene slovačke literature. Izbor teme diplomskog rada bio je prava mala potraga u kojoj smo za cilj postavili otkrivanje barem još jednog dragulja slovačke književnosti. Iščitali smo slovačke časopise i drugu literaturu te tražili imena nama dotad nepoznatih autora. Nakon sastavljanja popisa autora, krenuli smo s čitanjem njihovih djela. Tako smo otkrili autoricu Etele Farkašovu koja nas je pridobila već prvom pročitanim rečenicom.

Naslov diplomskog rada je *Interpretacija, prijevod i analiza prijevoda pripovijetke „Olivia, možno aj ktosi iný“ autorice Etele Farkašove*. U prvom dijelu rada dajemo kratki pregled života i stvaralaštva Etele Farkašove nakon čega slijedi interpretacija pripovijetke u kojoj iznosimo svoja shvaćanja i tumačenja navedenog djela pri čemu se oslanjamo na teorijski dio. Treća cjelina polazi od teorija prevođenja s naglaskom na poteškoće do kojih dolazi pri definiranju pojma prevođenja. Osim toga, u njemu navodimo i oblike i vrste prevođenja kao i neizbježno pitanje same mogućnosti prevođenja. Četvrti dio rada predstavlja prijevod pripovijetke *Olivia, možno aj ktosi iný*. U posljednjem dijelu iznosimo analizu prijevoda. U njoj detaljno navodimo i objašnjavamo poteškoće s kojima smo se susreli za vrijeme prevođenja kao i postupke i sredstva koja smo pri tome koristili kako bismo došli do konačnih rješenja čiji izbor, dakako, objašnjavamo te pri tome navodimo što smo u konkretnim slučajevima postavili za cilj.

Životopis i stvaralaštvo Etele Farkašove

Etele Farkašová slovačka je spisateljica, filozofkinja, publicistica, esejistkinja. Rođena je 5. listopada 1943. godine u gradu Levoči na istoku Slovačke. Osnovnu i srednju školu završila je u Bratislavi. Godine 1960. upisuje fiziku i matematiku na Pedagoškom institutu u Trnavi (Mikula 2005). Nedugo nakon što je diplomirala, počinje raditi kao učiteljica fizike i matematike u srednjim školama u Bratislavi i Trnavi. Dvije godine kasnije upisuje filozofiju i sociologiju na Filozofskom fakultetu Sveučilišta Komenskoga u Bratislavi te diplomira 1972. godine. Otad pa sve do danas zaposlena je na Filozofskom fakultetu u Bratislavi.

U svojem radu posvećuje se epistemologiji, problematici osjetilne percepcije kao i odnosu znanosti, filozofije i umjetnosti. Kao spisateljica, najprije je svoja djela objavljivala u slovačkim časopisima *Slovenské pohľady*, *Slovenka* te *Romboid*, da bi 1978. godine debitirala zbirkom pripovijedaka *Reprodukcia času* (Mikula 2005). U toj zbirci orijentira se na svijet osjećaja žene, na njezin život kao majke, supruge i prijateljice, naglašavajući pri tome moralne aspekte života. Slijede zbirke s dubokim filozofskim podtekstom *Snívanie v tráve* (1983.), *Nočné jazvy* (1986.) te njezina najopsežnija zbirka *Unikajúci portrét* (1989.). Do danas je izdala četrnaest knjiga proze, tri knjige eseja te šest zbirki poezije. Dominantnom tematikom djela Etele Farkašove su žena, majka te obiteljski i međugeneracijski odnosi u suvremenom društvu. Radi se o kompleksnim i ponekad konfliktnim odnosima. U njezinim djelima radnja je nerijetko u drugom planu, dok je naglasak na filozofskim pitanjima, promišljanjima i refleksijama. Nakon 1989. godine, Farkašová se okreće feminističkoj filozofiji što se može primijetiti i u njezinim tekstovima. Feministička filozofija suprotstavlja se tradicionalnoj filozofiji, pri čemu je njezin glavni cilj filozofirati iz ženske perspektive, polazeći od iskustava žene. Najveći doprinos ove filozofije je isticanje činjenice da se čovjek ne rađa kao rodno neutralan pojedinac već uvijek kao čovjek-muškarac ili čovjek-žena (Farkašová 1993). Osim toga, za stvaralaštvo Etele Farkašove karakteristična je i prisutnost autobiografskih elemenata. Kako sama autorica kaže, jedna je od onih spisateljica koje mogu pisati jedino o onome što su same doživjele i osjetile. Pri čemu ističe kako pod autobiografskim elementima ne misli na sami tijek događaja ili radnju, koja često nije prisutna, već na način suočavanja s određenim iskustvima, autobiografska su unutarnja promišljanja, osjećaji. (Greguš 2001 prema Jarošíková 2009).

Osim književnošću i filozofijom, Farkašová se bavi i prevođenjem s engleskog i njemačkog jezika. Suraduje sa slovačkim radijem i televizijom pa je tako 1981. godine napisala radio dramu *Rozhodnutie* te radio pripovijetke *Návraty* (1985.) i *Pivnica* (1986.). Njezina djela prevedena su na arapski, bugarski, češki, engleski, hindu, japanski, njemački, poljski, rumunjski, slovenski i srpski jezik.

Interpretacija pripovijetke

Pripovijetka *Olívia, možno aj ktosi iný* autorice Etele Farkašove objavljena je 2011. godine u slovačkom časopisu *Romboid*. Dvije godine nakon toga, objavljena je i u zbirci pripovijedaka *Na rube plátna*. Zbirka je to koja se sastoji od sedam pripovijedaka. Poveznicu među njima čine jednostavna radnja, odnosno radnja koje gotovo da ni nema, kao i svakodnevne banalne situacije koje se odvijaju na najobičnijim mjestima. Mjesta radnje, kao i sama radnja, u navedenoj su zbirci sporedna, ali ni slučajno zanemariva. Ona su početna nit oko koje se plete kompleksan svijet psihičkih stanja, stanja uma i svijesti, emocija, dubokih promišljanja, dilema te filozofskih pitanja. Radnja u njima odvija se u zrakoplovu, ateljeu, na izložbi, na službenom putu... Slično je i u pripovijetci *Olívia, možno aj ktosi iný* u kojoj se, kako ćemo kasnije vidjeti, svi ključni trenutci odvijaju u blizini trgovine ili u samoj trgovini. U čitatelja se od početka do kraja pripovijetke javljaju brojna pitanja pri čemu se na njih ne nude odgovori. U pripovijetci dominiraju motivi dvojnog identiteta kao i sumnje u vlastiti identitet te propitkivanja i proučavanja istog pri čemu uočavamo da filozofska pitanja određivanja čovjekova *Ja*, pitanje identiteta i njegove jedinstvenosti ili pak dvojnosti prožimaju cijelu pripovijetku. Ona čine glavnu nit ovog djela. Ujedno, pitanja su to kojima autorica pristupa na različite načine. Ponajprije identitet pripovjedačice dovodi u pitanje opisujući nekolicinu neobičnih susreta sa strancima prilikom kojih oni pripovjedačicu poistovjećuju s nekim drugim. Nemoguće je ne zapitati se tko je zapravo glavni ženski lik u ovoj pripovijetci, koje je njezino pravo ime, predstavlja li svako novo ime kojim je oslovljavaju stranci različite dijelove njezine osobnosti te tvore li oni zajedno njezino cjelovito ja? Što veže Olíviu, Kristínku i gospođu Nikolovu? O kojoj od njih nam autorica govori? Dakako, spominje ih sve, ali koja od njih stoji pred ogledalom, razmišlja o svojem identitetu i pokušava dokučiti tko su preostale tri žene koje su drugi vidjeli u njoj? Nešto kasnije otkrivamo kako je njezino ime Silvia, no tko je ona uistinu?

Svoj identitet čovjek istražuje, propitkuje, otkriva već u najranijoj dobi, susrećući se sa svojim odrazom u zrcalu. Interesantan pristup tome ima francuski filozof i psihoanalitičar Jacques Lacan. Naime, Lacanova teorija *faze ogledala* govori o formatiranju funkcije *Ja* do kojeg dolazi kad se dijete „prepozna“ u zrcalnom odrazu pri čemu se ono zapravo potuđi (Biti 2000: 190). „*Posljedica stadija ogledala jest da „ja“ nije realno ja, već je to naša slika o sebi, a tu sliku, tj. taj doživljaj sebe dobijamo kroz doživljaj cijele okoline koja vidi mene*“ (Cepić 2004).

Ne možemo ne primijetiti prisutnost Lacanove teorije u našoj pripovijetci. Naime, stadij zrcala predstavlja proces identifikacije (Peternai Andrić 2012: 123), a upravo to nastoji postići naša pripovjedačica. Stojeći pred ogledalom, ona se prisjeća svojih prvih susreta sa sobom samom i nebrojenih sati provedenih pred svojim odrazom koji su uslijedili kao rezultat nastojanja rješavanja zagonetke *Tko je to u zrcalu? Tko sam ja?* Stojeći pred ogledalom toliko godina kasnije, sve donedavno uvjerenka kako je odgovor na to pitanje otkrila još na satovima fizike, najedanput više ni u što nije sigurna. Promatra se te primjećuje neke nove crte, nova obilježja koja kao da nisu njezina. Što se dogodilo, što se najednom u njoj promijenilo, koje se to njezine dosad neotkrivene osobine počinju javljati? Pitanjima koja vise u zraku ne nazire se kraj no moramo biti svjesni činjenice da pronalaženje odgovora nije nužno i cilj postavljanja svakog pitanja. U ovom je slučaju važnije potaknuti čitatelja na razmišljanje, potaknuti ga da sam sebi postavi ona ista pitanja, ali na način da Kristínku, Olíviju ili možda nekog drugog zamijeni sobom i svim svojim osobinama te samim time bude potaknut na preispitivanje svoje ličnosti.

Nadalje, osim susretima sa strancima i propitkivanjem pripovjedačice pred zrcalom, autorica propitkuje čovjekov identitet i njegovo *ja* referiranjem na književno djelo, točnije na pjesmu austrijske pjesnikinje *Ja je uvijek i netko drugi*. Simboličan naziv potvrđuje stav pripovjedačice koja ne vjeruje u stalni, strogo definirani, nepromjenjivi identitet čovjeka. Govorio je o tome i američki filozof George Herbert Mead koji je tvrdio kako je čovjekov identitet fluidan, promjenjiv i dinamičan (Mead 2003). Uzmemo li u obzir takvu tvrdnju, mogli bismo strance s kojima se susreće pripovjedačica shvatiti kao fragmente jedne fluidne ličnosti sastavljene od nekoliko identiteta, u konkretnom slučaju od Olívie, Kristínke, gospođe Nikolove.

Osim izazivanjem gore navedenih pitanja, autorica i na druge načine uspijeva u pripovijetci ostvariti sveprisutni osjećaj zagonetnosti te tajanstvenosti. Postiže to prije svega ekspresivnim opisima, opisima govora tijela, osjećaja, izraza lica, a sve su to sastavnice koje tvore čovjekov identitet. Ti nas opisi, htjeli-ne htjeli, potiču na vizualizaciju sveg pročitano. Tek neki od izraza lica su opravdavajući, izraz iznenađenja, neshvaćanja te ljutit izraz koji se uvijek javljaju pri susretu Olívie, Kristínke ili one treće s neznancima. Gotovo je nemoguće ne primijetiti kako se njima ostvaruje snažni kontrast između neznancica koji Olíviju svaki put pozdravljaju srdačno, s iskrenim, širokim osmjehom na licu, pružajući joj ruku, dok se u njoj istovremeno javljaju osjećaji zbuđenosti, odbojnosti, negiranja. Što nam autorica time želi reći? Možda nam ukazuje na to koliko teško može biti suočiti se sa samim sobom, biti iskren prema

sebi i uvidjeti sve svoje osobine, pogledati se u ogledalo, kao što to čini i glavni lik u pripovijetci, i proučiti svaki detalj na sebi i u sebi. Opisi tijela i njegovih pokreta omogućavaju nam da si predočimo konkretne situacije. Naglasak je upravo na susretima s neznancima koje autorica detaljno opisuje. Govori nam kakav je svaki njihov pokret, jesu li se nagnuli, pružili ruku ili su se osmjehnuli. Opisuje i njihov izgled i to izrazito ekspresivno. Jedna od žena koje Olívia susreće nosi filcane šešir ispod kojeg vire sijede, kovrčave, neposlušne vlasi, lice joj je izborano, a usne su napadno našminkane. Posljednja žena koju susreće ozebla je starica pognuta u struku. Gotovo automatski, ovakvi opisi potiču na njihovu vizualizaciju i još intenzivnije doživljavanje priče.

Također, primjetne su i razlike u karakterizaciji likova pri čemu uočavamo kontrast između vanjskih i unutarnjih opisa, odnosno karakterizacije vanjštine i psihološke karakterizacije likova (Solar 1979). Kod neznanki je uvijek naglasak na opisu vanjštine, izgleda i govora tijela, dok o Olíviinom izgledu ne znamo ništa, ali smo detaljno upoznati s njezinim mislima, osjećajima. Najprije su ti osjećaji blaže naravi pa tako autorica govori o njezinoj iznenađenosti, zaprepaštenosti, ali se svakim novim susretom s neznancima ti osjećaji intenziviraju te prelaze u strah i ljutnju. Već spomenutu zagonetnost i tajanstvenost, osim gore navedenim načinima, Farkašová uspijeva prikazati svojim osebnim, dugačkim, višestruko složenim rečenicama. Najdulja rečenica u pripovijetci zauzima dvadeset i jedan redak što se može činiti kao nešto neobično, ali izrazito dugačke rečenice uobičajena su pojava u književnosti, naime u djelima nadrealizma. U cijeloj pripovijetci prevladavaju rečenice dugačke osam, deset, dvanaest i više redaka, dok su one kraće od pet redaka prava rijetkost. One ostavljaju dojam kao da su pisane u jednom dahu te da isto tako trebaju biti i čitane jer se time ostvaruje napetost i produbljuje zagonetnost. Pogotovo stoga što se radi o rečenicama koje su višestruko složene, odijeljene tek zarezima pri čemu nije jasno odijeljen upravni govor od pripovijedanja i opisivanja, već se oni međusobno isprepliću. Uzmimo za primjer sljedeću rečenicu (koju donosimo u vlastitom prijevodu):

„Nastavlja sistematično kao i uvijek, čita popis red po red, ide od police do police, nehotice uočava i cijene proizvoda koji je trenutno ne zanimaju, već je gotovo na polovici popisa kad je netko uhvati za rukav kaputa, **dobro dan, kakvo iznenađenje što vas vidim ovdje, gospođo Kristínka, kako ste,** osmijeh na licu one koja je oslovljava je širok, iskren, a i cijelo lice djeluje tako, samo što je to lice

koje, kako u tom istom trenutku preplašeno shvaća, ne poznaje, smete se te se istog trena oprezno odmakne od ruke koja je još uvijek drži za rub zimskog kaputa, kao da je želi njime još više približiti te se okrene prema ženi cijelim tijelom, izravno, tako da može i ona nju dobro promotriti i priznati svoju grešku prije negoli ona sama bude morala nešto reći, stoje oči u oči, gledaju jedna u drugu, ne shvaća tu situaciju, žena se i dalje smije, još je i automatski povlači za kaput, tako široko se smiješe srdačni ljudi, otvoreni, ne, s toga lica nije moguće iščitati podmuklost, nikakvu lošu namjeru niti prepredenost.“

Pročitamo li rečenicu pažljivo, uočiti ćemo njezinu kompleksnost. Uočavamo da je napetost susreta ostvarena isprepletanjem pričanja u trećem licu sadašnjeg vremena, pričanja u prvom licu sadašnjeg vremena kao i kontrastnim opisom emocija Kristinke i neznanke. U istaknutom dijelu jasno se vidi da upravni govor nije niti posebno istaknut, niti označen navodnim znakovima ili crticom. On se jednostavno nadovezuje na prethodni opis te se isto tako nakon njega opis nastavlja. Odlika je to autoričina stila koja dominira od samog početka pripovijetke.

Postoje brojni tipovi pripovijedanja. Wallace (1974) ih navodi čak trinaest, pri čemu napominje kako se unutar jednog djela može koristiti jedan tip pripovijedanja, ali je isto tako moguće kombinirati dva, tri i više tipova ovisno o onome što autor želi postići. Pri interpretaciji pripovijetke *Olivia, možda i netko drugi* uočili smo kombinaciju nekoliko tipova: pričanje u trećem licu prošlog vremena, pričanje u trećem licu sadašnjeg vremena, metodu tijeka svijesti ili metodu unutrašnjeg monologa te sve-dijalošku metodu. Prema Wallaceu (1974), pričanje u trećem licu prošlog vremena je najefektivniji tip pripovijedanja ukoliko želimo naglasiti element napetosti u djelu. Upravo taj tip dominira u našoj pripovijetci te ga autorica, ne bi li dodatno naglasila neizvjesnost te već spomenutu napetost, spretno kombinira s preostala tri gore navedena tipa. Na taj način u trenutcima susreta s neznankama pričanje u trećem licu prošlog vremena prelazi u pričanje u trećem licu sadašnjeg vremena pri čemu se dodatno intenzivira uzbuđujući dio radnje.

Prema Hochelu (1990: 49) shvaćanje teksta i objektivnost svake interpretacije ograničeni su njezinim subjektom. Subjekt i njegovo shvaćanje djela uvjetovani su brojnim čimbenicima poput njegova obrazovanja, svjetonazora, socijalnog statusa, životnog iskustva, trenutnog

emocionalnog stanja i sl. To ujedno objašnjava postojanje brojnih različitih, nerijetko i suprotnih interpretacija pojedinih djela. Upravo zbog toga bismo na kraju ove interpretacije željeli istaknuti da se radi o vrlo kompleksnoj pripovijetci koju se može i koju bi se trebalo čitati i shvaćati na nekoliko razina pri čemu je vrlo bitno uočiti i najmanje detalje jer su oni njezin sastavni dio. Različiti tipovi pripovijedanja, svjesno i namjerno kombinirani te izmjenjivani u ključnim trenucima, kontrasti u karakterizaciji likova, filozofske reference, propitkivanje vlastitog identiteta – sve to bilo bi gotovo nemoguće uočiti tek jednim čitanjem. Upravo pri svakom sljedećem čitanju otkrivamo nešto novo, ulazimo sve dublje u bit, gotovo kao da se penjemo iz prizemlja, kat po kat prema krovu te na svakom katu pronalazimo jedan dio slagalice koji nam nudi bolji uvid u sliku, odnosno, u ovome slučaju u sadržaj, u značenje. Stigavši do potkrovlja, uviđamo da nam nedostaje posljednji dio slagalice, a sigurni smo da ga nismo previdjeli usput – to je taj kraj pripovijetke, kraj koji zapravo to nije jer nam ostavlja posljednji upitnik iznad glave. Jasno je da odgovor na njega ovaj put moramo potražiti u sebi, a ne u pripovijetci, njezin zadatak je ispunjen time što nas je dovela do posljednjeg pitanja.

Definiranje prevođenja

Čitajući literaturu, šire i uže vezanu za prevođenje, naišli smo na mnoštvo definicija tog pojma. Upravo postojanje tolikog broja različitih definicija upućuje na kompleksnost samog procesa. Ivir (1984) navodi prijevod grčkog roba Livija Andronika iz 250. godine pr. Kr. kao najstariji sačuvani književni prijevod. Pri tome bismo naglasili da se radi o pismenom prijevodu, dok usmeno prevođenje vrlo vjerojatno ima znatno dužu tradiciju. Ne možemo isključiti Ivirovu (1984) tvrdnju kako je prevođenje bilo prisutno znatno prije čovjekove pismenosti. Tvrdnju bismo potkrijepili primjerom trgovine. Trgovina između dvaju ili više naseljenih mjesta seže još u prapovijest, točnije oko 150 000 godina prije Krista (Watson 2005). Jasno je da su se prilikom trgovanja ljudi morali sporazumjeti na određeni način što je zahtijevalo neku vrstu usmenog prevođenja. Dakako, materijalnih dokaza koji bi svjedočili o tome nema iz jednostavnog razloga – nepostojanje u to doba pisma kojim bi se dokumentirao prijevod. No, unatoč dugoj povijesti prevođenja, ono ostaje pojmom bez univerzalne definicije. Neki bi se mogli usprotiviti ovoj tvrdnji te reći da svaki jezik u svojem rječniku sadrži i pojam prevođenje i s time se moramo složiti. Ipak, pokušat ćemo navesti što više definicija s kojima smo se susreli te time pokazati kako svaka od njih sadrži informaciju koja onoj drugoj nedostaje. Međusobno se nadopunjavaju, obogaćuju. Poneke od njih su proturječne, ali to ne znači da iz njih ne možemo izvući korisna saznanja i poglede koji će nam pomoći da na dubljoj razini shvatimo prevođenje.

Krenimo od definicije koju daje Anićev Veliki rječnik hrvatskog jezika. U njemu je navedeno da prevesti znači „*tekst s jednog jezika izgovoriti ili napisati u drugom jeziku*“ (Anić 2004). Bilo bi teško ne složiti se s ovim pojašnjenjem, ali neizbježan je osjećaj nedorečenosti koje ono ostavlja. Ova definicija ne sadrži ni naznaku o tome kako bi se tekst trebao prevesti, koja bi se pravila pri tome morala poštivati, koje su granice kojima bi se odijelio prijevod od, na primjer, prepričavanja. Tomu je vjerojatno tako jer je granicu teško povući i ona se razlikuje od prijevoda do prijevoda, ovisno o vrsti teksta kao i o drugim čimbenicima. Uz to, moramo uzeti u obzir kako se radi o rječničkoj definiciji za koju se podrazumijeva da bude sažeta. Nešto opsežniju definiciju možemo pronaći u Levijevoj *Umjetnosti prevođenja* u kojoj stoji „*Prevođenje je prijenos informacije, tačnije rečeno prevodilac dešifruje informaciju originalnog pisca – sadržanu u tekstu njegovoga djela, prepričavajući je (nanovo šifrujući) u sistemu svoga jezika; a informaciju sadržanu u njegovom tekstu – nanovo dekodira čitalac prevoda*“ (Levi

1982: 25). Definicija je to koja, u odnosu na gore navedenu Anićevu, pobliže opisuje prevođenje. Međutim, tvrdnji da se informacija koja se prevodi prepričava potrebno je pristupiti s posebnim oprezom. Željeli bismo istaknuti da se između prepričavanja i prevođenja nikako ne bi smjelo stavljati znak jednakosti. Istina, informaciju možemo prenijeti prepričavanjem, ali što ako je ta informacija u izvornom tekstu izrečena pomoću sto riječi, a mi je prepričamo upotrijebivši tek njih deset? Jasno je da se tu ne može raditi o prijevodu. Ipak, Levijeva nas definicija vodi u pravom smjeru, ona naglašava važnost informacije, važnost njezine točnosti. Kasnije ćemo vidjeti da tu informaciju ne određuje samo njezin sadržaj već i način na koji je ona iznesena u izvornom tekstu, odnosno prenesena u odredišnom tekstu. Nadalje, Ivir (1984) iznosi tri različita aspekta definiranja prevođenja – lingvistički, filološki te komunikacijski. Oni se međusobno razlikuju „u pogledu onoga što njihovi autori smatraju da se prevodi“ (Ivir 1984: 34). Tako J. C. Catford (1965; prema Ivir 1984: 34) prevođenje definira kao „zamjenjivanje tekstualnoga materijala u jednom jeziku (izvornom jeziku) jednakovrijednim tekstualnim materijalom u nekom drugom jeziku (jeziku-cilju)“ pri čemu se „značenjska jednakovrijednost (ekvivalencija) uspostavlja između lingvističkih izražajnih sredstava dvaju jezika“. Radi se o znatno preciznijoj i konkretnijoj definiciji nego li su to prethodno navedene. U ovoj lingvističkoj definiciji posebno je naglašen ključan element pri prevođenju, a to je jednakovrijednost odnosno ekvivalencija koja se, u navedenom slučaju, očituje na leksičkoj, gramatičkoj i stilskoj razini. Za razliku od nje, filološka definicija prevođenja jednakovrijednost traži u zadržavanju umjetničke vrijednosti izvornog teksta, odnosno u ritmu, rimi, asonancijama, aliteracijama, igrama riječima, asocijacijama, metaforama i drugom (Ivir 1984). Treća definicija je komunikacijska. Prema njoj je glavni zadatak pri prevođenju pronaći što bolji prirodni ekvivalent koji će u jeziku-cilju izraziti ono što je prethodno izraženo u izvornom jeziku (Ivir 1984). Mišljenja smo da bismo, kad bismo spojili tri gore navedene definicije, dobili gotovo savršenu definiciju prevođenja. Slažemo se s tim da bi prijevod trebao uzimati u obzir sva tri oblika ekvivalencije – i leksički i gramatički, i stilski, i prirodni, odnosno komunikacijski. Dakako, o vrsti i namijeni teksta ovisit će koji će od tih ekvivalenata biti dominantan no nijedan od njih ne bi se smjelo zanemariti. Osim toga, ključnu ulogu igraju i oblici i vrste prevođenja o kojima ćemo reći nešto više u sljedećem poglavlju. Na kraju ovog dijela, istaknuli bismo sljedeću definiciju „Prevoditi, dakle, znači razumjeti unutarnji sustav nekog jezika i strukturu nekog teksta danog u tom jeziku, i stvoriti dvojnika tekstualnog sustava koji, s izvjesnom diskrecijom, može kod čitatelja proizvesti slične

učinke, i na semantičkom i sintaktičkom, i na stilističkom, metričkom i fonosimboličkom planu, a isto tako i emotivne učinke kojima je težio izvorni tekst“ (Eco 2006: 16). Navedenu Ecovu definiciju smatramo najpotpunijom. Osim što određuje značenje prevođenja, ona opisuje i kojim bi se kronološkim slijedom sam proces trebao odvijati. Pa tako najprije naglašava ono esencijalno u svakom prijevodu, njegov prvi korak, a to je razumijevanje. Pri čemu se pod razumijevanjem ne misli samo na shvaćanje sadržaja i značenja, nego i na shvaćanje sustava jezika i strukture teksta. Većina definicija s kojima smo se susreli izostavlja tu informaciju. Možda iz razloga jer je samo po sebi logično da prvo moramo razumjeti kako bismo nešto preveli. Unatoč tome, mišljenja smo da bi se ključne stvari uvijek trebale dodatno isticati jer se u suprotnom vrlo lako možemo naći na putu prema njihovom potpunom zanemarivanju. Druga stvar koju se često ne spominje je postizanje sličnih emotivnih učinaka izvornoga teksta. Upravo tu emotivnu komponentu naglašava Ecova definicija. Dakako, o njoj govore i drugi teoretičari, ali, mišljenja smo kako se ona nerijetko nepravedno zanemaruje unatoč tome što je vrlo značajna, prije svega kod književnih prijevoda. Usuđujemo se reći da je emotivni učinak teksta barem podjednako bitan kao što su njegov sadržaj i stil te on velikim dijelom proizlazi iz njih. Tako možemo pred sobom imati prijevod čiji sadržaj gotovo savršeno odgovara sadržaju izvornog teksta, ali ne djeluje na nas kao izvornik. Zašto je tome tako? Upravo zbog toga što vjerojatno pri prevođenju nismo uzeli u obzir sve razine prijevoda. Moguće je da smo previdjeli ponešto na stilističkom, sintaktičkom ili metričkom planu. Na sve to upozorava nas gore navedena Ecova definicija koja nas, osim toga, upućuje na činjenicu da nije moguće postići identičan učinak koji proizlazi iz izvornog teksta, ali cilj je svakako da mu on bude što sličniji.

Oblici i vrste prevođenja

Pri iznošenju vrsta prevođenja, najčešće se navode pismeno i usmeno prevođenje. Međutim, Vladimir Ivir u svojoj knjizi *Teorija i tehnika prevođenja* iznosi detaljniju podjelu. Budući da je prevođenje, kao što smo već naveli, izrazito kompleksan proces, odlučili smo se opisati upravo Ivirovu podjelu koja ima nekoliko razina te samim time omogućava da se prevođenje promotri iz bližeg kuta, da se uoče detalji i finese koji nam lako mogu promaći, a upravo su oni ponekad sitnice koje čine veliku razliku između dobrog i lošeg prijevoda.

Prema naravi prevoditelja prevođenje se dijeli na ljudsko i strojno, prema načinu prevođenja – na pismeno i usmeno, dok se prema vrsti prevođenja ono dijeli na književno i neknjiževno (Ivir 1984). Nekoliko je razlika između pismenog i usmenog prevođenja. Prva i glavna razlika je medij – u pismenom prijevodu je to tekst, odnosno bilo koja informacija zabilježena riječima, u usmenom prijevodu je to govor. Iz same razlike u mediju proizlaze i one druge poput vremena koje prevoditelj ima na raspolaganju te materijala kojima se može služiti. Osim tog, izmjene su u pismenom prevođenju poželjne i put su ka konačnoj, najboljoj mogućoj varijanti prijevoda, dok se te iste izmjene nastoje izbjeći pri usmenom prevođenju kako se slušatelj ne bi zbunio i dakako, kako prevoditelju ne bi promaknula daljnja informacija.

Valjalo bi reći ponešto i o relativno novijem obliku prevođenja, odnosno o strojnom prevođenju koje se javlja u drugoj polovici 20. stoljeća. Radi se o prevođenju koje obavlja računalni program. No, dosad su se pokazali brojni problemi ovakvog oblika prevođenja. Mišljenja smo da, koliko god da se usavrše programi za prevođenje, strojno prevođenje nikad neće moći sustići kvalitetu ljudskog prevođenja. Čak i kad bi se u računalu pohranio kompletan leksički i gramatički sustav, misleći pod time na sva značenja svih riječi i na sve njihove oblike, uključujući iznimke, dodajući tome frazeme, unoseći u računalo usporedbe određenog jezičnog sustava na svim njegovim razinama s ostalim jezicima, jednostavno rečeno unoseći sva znanja i sve komponente jezika, niti tad strojni se prijevod ne bi mogao mjeriti s ljudskim, barem ne kad je riječ o književnim prijevodima. Nedostaje mu ono najbitnije, ono što jedino čovjek ima, a to je razum – *sposobnost poimanja, logičkog mišljenja, zaključivanja i rasuđivanja* (Anić 2004). Tko zna, možda će nas tehnološka otkrića u budućnosti razuvjeriti, ali dok se to ne dogodi, čvrsto stojimo pri svojem mišljenju.

Pitanje mogućnosti prevođenja

Nakon definiranja prevođenja te navođenja njegovih vrsta i oblika, željeli bismo reći nešto o uvijek aktualnom pitanju mogućnosti prevođenja. Prema Iviru (1984) Dante i Cervantes su smatrali da se ljepota izvornog teksta ne može zadržati u prijevodu istog na neki drugi jezik. Međutim, zar je tome uistinu tako? S tom bismo se tvrdnjom mogli složiti jedino u slučaju kad bi ta ljepota počivala isključivo u jeziku kojim je određeni tekst napisan. Dakako, jezik je jedan od faktora koji tekstu daju vrijednost i ljepotu, ali on je rijetko ili gotovo nikad jedini od faktora. Tu su još u najmanju ruku i autorov stil, stilske figure te sadržaj djela koji isto tako u određenoj mjeri utječu na ljepotu djela. Navedemo li tek neke od ciljeva prevođenja poput prenošenja obavijesti, ostavljanja gotovo istog dojma na čitatelja izvornog teksta i na čitatelja prijevoda, zadržavanja autorova stila, bit će nam jasno da je prevođenje moguće. O tome koliko smo navedenih ciljeva uspješno ostvarili ovisit će i kvaliteta samog prijevoda koji nikad neće biti identičan originalu. Do samih rasprava o mogućnosti prevođenja dolazi zbog različitih pristupa istome. Prvi pristup tvrdi da „*ako je prevođenje zamjenjivanje jezičnih elemenata, a jezični se elementi ne mogu potpuno zamjenjivati, onda slijedi neizbježan zaključak da je prevođenje nemoguće*“ (Ivir 1984: 55). Istovremeno drugi pristup tvrdi da „*ako kao prijevodne jedinice umjesto jezičnih uzmemo komunikacijske jedinice – to jest, obavijest i dijelove obavijesti što ih jezični izraz nosi – opažamo da je prevođenje moguće*“ (Ivir 1984: 55). Ova dva pristupa razlikuju se time što različito gledaju na prijevodne jedinice. Za prvi pristup su to jezični elementi, dok su za drugi to komunikacijske jedinice. Podupiremo drugi, odnosno komunikacijski pristup jer smatramo da je od zamjenjivanja jezičnih elemenata važnije prenošenje određene obavijesti te da su jezični elementi tek jedno od sredstava ostvarivanja komunikacijske funkcije prevođenja. Mišljenja smo da je prijevod uvijek moguće ostvariti. Pritom moramo naglasiti kako bi bilo krajnje neozbiljno tvrditi da svatko može prevesti sve. Prijevod je uvijek moguć, ali ga uvjetuju razni jezični i izvanjezični čimbenici. Od prevoditeljevih kompetencija i znanja jezika, preko opće kulture i znanja vezanih uz određenu struku do problema uzrokovanih prevođenjem među kulturama koje se potpuno razlikuju. Uzevši sve čimbenike u obzir, netko će određeni sadržaj prevesti za najkraće moguće vrijeme, netko će se mučiti danima, tjednima, mjesecima i na kraju ipak uspjeti, dok nekome ni sav uloženi trud neće biti dovoljan da prevede određeni problematični dio.

Olívia, možda i netko drugi

Pokraj kolica poredanih pred ulazom u samoposlugu stajalo je nekoliko starijih žena koje su očigledno rješavale nekakav problem, a kad se približila utvrdila je da je riječ o Igoru, prodavaču časopisa *Nota bene*, slabovidnom mladiću koji već nekoliko godina prodaje časopis pred trgovinom stojeći svakodnevno od jutra na svojem mjestu, oslanjajući se na stup i smiješeci se, ljudi su ga zavoljeli, započinjali su razgovor s njim, a mladić je vrlo rado pričao, međutim, nije se pojavio već više od tjedan dana, jedna od žena rekla je da ga je nedavno vidjela u nedalekom pothodniku u sumnjivu društvu pijanih ili drogiranih mladića, glasno su mu se obraćali, zadirkivali ga, očito je da su od njega tražili novac, a on je možda umislio kako im je stalo do njegovog prijateljstva, žene su se savjetovale o tome što bi mogle učiniti za njega, kako mu pomoći.

Neko vrijeme je osluškivala, bilo joj je žao poluslijepog mladića, i ona bi se katkad zaustavila kraj njega da razmijene riječ-dvije, no sad joj ništa mudro nije padalo na pamet, nikakvo rješenje, nisu bili u kontaktu s mladićem, trebalo je pričekati dok se ponovno ne pojavi i popričati s njim, no nije mogla biti sigurna hoće li se tim problem riješiti. Izvadila je žeton iz novčanika i umetnula ga u kolica, najedanput joj netko priđe sleđa baš kad je htjela provjeriti papirić s popisom stvari koje treba kupiti, Olívia, kako mi je drago što te vidim, osvrnula se i ugledala iza sebe nepoznatu ženu koja samo što se nije nagnula prema njoj ne bi li je poljubila, iznenađeno se odmaknula od nje, oprostite..., ali ja..., dodala je zaprepašteno... žena je morala primijetiti njezino čuđenje i odmahivanje rukom, ali nije reagirala, i dalje se naginjala prema njoj, Olívia, ponovila je, kakva slučajnost, kad smo se zadnji put vidjele, davno, jako davno...

Oprostite, ponovi još odlučnijim tonom, ne znam o kakvoj slučajnosti govorite, prije bih rekla da se radi o grešci, ali žena ponovno kao da nije čula. Bolje je pogleda, ispod sivog filcanog šeširića provirivalo je nekoliko sijedih vlasi, kovrčavih, neposlušnih, obrazi su bili izbrazdani dubokim borama, a usne napadne s relativno kričavim ružem, zapravo prilično kričavim s obzirom na njezinu dob, sve je to primijetila već na prvi pogled, i naravno, ono najvažnije, tu ženu nije poznavala, vjerojatno je nikad prije nije ni vidjela, što je više razmišljala, to je više bila uvjerena u to, nepoznate crte, nepoznati glas. Ponovno se pokušala opravdati osmijehom, odlučna da napokon uđe u samoposlugu, ali neznanka joj je priječila put, potpuno se zburnila, Olívia,

izgovorila je to ime polako i vrlo razgovjetno, kao da je htjela da je se naglašavanjem svakog sloga ona druga prisjeti, pa nismo se vidjele godinama, ni ne znam koliko dugo...

Neobična situacija, pomisli nakon što je napokon ženu ostavila u redu s kolicima i ušla u trgovinu, radilo se o susretu ili ne, nakon njega je ostao ništa manje neobičan osjećaj, ali nije mu htjela pridavati veću pažnju, takve se stvari događaju, pa i njoj ponekad, osmijevala bi se čovjeku koji joj je prilazio iz daljine, pretpostavljajući da je to njezin poznanik, a zatim bi, nakon što bi se udaljenost među njima smanjila, shvatila da se zabunila, osmijeh bi se potom malo izmijenio, radost je postupno prelazila u kolebanje, nesigurnost i zbunjenost, raširene oči ispunila bi opravdanjem koje je onaj drugi shvaćao, s druge bi strane slijedio osmijeh koji je potvrđivao, situacije koje je doživjela naročito otkako joj se pogoršao vid, ni sad nije tom trebala pridavati bogznakako kako veliki značaj.

Ponovno je usmjerila pogled na popis namirnica koje je trebala kupiti, više nije ni odlazila u kupovinu bez takva popisa, pamćenje joj je postajalo sve nepouzdanije, ideja o zapisivanju bila je praktična, često nije trebala ni sastavljati novi popis, bio je dovoljan onaj stari, naročito su subotnje kupovine sličile kao jaje jajetu, kruh, pecivo, pletenica, maslac, novine, mineralna, sirevi, subotu za subotom, tjedan za tjednom, stereotip kupovine, često bi pomislila poluironično, polusažaljivo, stereotip vikenda, stereotip cijelog života, osobito posljednjih godina, ponavljanje ponovljenog, recikliranje doživljenog, proživljenog, gotovo bez ikakvih novih događaja, ikakvih nepredvidljivih pomisli, osjećaja, čežnji..., zapravo joj je moglo biti drago, novi događaji nisu morali donijeti ništa dobro, u njezinim godinama bilo je potrebno pomiriti se s tim isto kao i s mnogim drugim stvarima, dobro se moglo tražiti u uspomenama, upravo u njima, to je zakonitost koja pripada tijeku života, dokle god se ponavljao stereotip kruha, peciva, pletenice i ostalog, mogla je biti mirna, zasad se u njezinu životu ništa važno ne mijenja, ne dolazi ni do čega što bi je bolno iznenadilo, povrijedilo, hvala stereotipu, jednom bi mogla o tome napisati kraći esej, možda se i prihvatim nečeg takvog, pomislila je, zašto bi ostalo tek na hvali ludosti, sporosti ili lijenosti, oni su već dobili pažnju brojnih slavni i manje slavni autora i autorica, nasmije se toj misli, zaista, hvala stereotipu, tema nije za baciti, ponavljanje i stereotipnost koja nesumnjivo ima svoje prednosti.

Postupa sistematično kao i uvijek, čita popis red po red, ide od police do police, nehotice uočava i cijene proizvoda koji je trenutno ne zanimaju, već je gotovo na polovici popisa kad je netko uhvati za rukav kaputa, dobar dan, kakvo iznenađenje što vas vidim ovdje, gospođo

Kristínka, kako ste, osmijeh na licu one koja je oslovljava je širok, iskren, a i cijelo lice tako djeluje samo što je to lice koje, kako u tom istom trenutku preplašeno shvaća, ne poznaje, smete se te se odmah oprezno odmakne od ruke koja je još uvijek drži za rub zimskog kaputa kao da je želi njime još više približiti te se okrene prema ženi cijelim tijelom, izravno, tako da može i ona nju dobro promotriti i priznati svoju grešku prije negoli sama bude morala nešto reći, stoje oči u oči, gledaju jedna u drugu, nije joj jasna ta situacija, žena se i dalje smješka, još je i automatski povlači za kaput, tako široko smiješe se srdačni ljudi, otvoreni, ne, s tog lica nije moguće iščitati podmuklost, nikakvu lošu namjeru niti prepredenost.

Neznanka se očito raduje susretu, ona je, međutim, odlučna da neće popustiti, neće promijeniti izraz iznenađenja, neshvaćanja, ali i pomalo ljutit, zar još jedna slučajnost?, govori u sebi, što je to s današnjim danom, trzne rukavom ne bi li se oslobodila neželjenog dodira, ne, neće to olakšati onoj drugoj, neće joj uzvratiti osmijeh i neće joj uputiti višeznačni smiješak u kojem bi bila i trunčica zbunjenosti, malo namjerno pokazane nesigurnosti, tek kruto, hladno zavrti glavom, neće se ponoviti epizoda od prije četvrt sata, ne želi da joj se tako nešto ponovno dogodi, ta žena mora sama shvatiti svoju grešku, međutim, neznanka još jednom ponavlja, Bože, kako se dugo nismo srele, gospođu Kristínka i to baš sad, baš ovdje u ovom kraju, tako mi je drago, imam Vam toliko toga za pričati, ta znate uvijek sam Vam vjerovala i nikad niste izigrali moje povjerenje...

Prođe trenutak, neugodan, mučan, čini joj se da taj trenutak traje jako dugo, ali ne popušta, izdržat će pogled one druge, podnijet će njezin otvoreni, dobronamjerni osmijeh koji kao da se zaledio na stranom, također sve iznenađenijem licu i ne namjerava je napustiti. Ponovno zavrti glavom, naglo se okrene, žena ostane stajati kraj pasiranih rajčica i ribljih konzervi te s popisom u ruci priđe sljedećoj polici, na popisu je još pet-šest stvari, stavlja ih u kolica jednu po jednu. Osjeća kako je sve jače obuzima neugodan osjećaj, s iznenađenjem i ljutnjom miješaju se osjećaji nesigurnosti, velike ugroženosti, naglo je obuzme strah, zadrhti od spoznaje da se nešto događa s njom, nešto nepoznato, svakog trena mogla bi izgubiti samu sebe, raspasti se na tisuće malih komadića koje više neće moći složiti u prvotni oblik, rastavljena, raspuštena, izgubljena, tuđa. Da kod sebe ima ogledalce, brzo bi se pogledala u njega ne bi li na sebi uočila nešto čudno, neobično, ali nema ga, stoga barem oprezno prijeđe prstima po kosi, obrazima, vratu, želi se uvjeriti da je to njezina koža, njezino tijelo, napravi nekoliko nervoznih pokreta kao da njima želi sa sebe stresti nešto suvišno, nešto što je uznemiruje, nešto što joj ne pripada i što se danas u njoj

sasvim neočekivano nastanilo, ono što je htjelo srasti s njezinom nutrinom, razmjestiti se tamo, razgranati, a ona ne bi ni znala što se zapravo u njoj raspada, što se u njezinu tijelu, u mislima grana, lišava je unutarnje ravnoteže, sigurnosti da ne prestaje biti sobom.

Ali da, to se uistinu događa, govori ponovno u sebi ne bi li se smirila, doživjela je to na vlastitoj koži, mogla bi se prisjetiti više sličnih događaja, uistinu, bilo je dana kad joj se u više navrata činilo da vidi siluetu jednog te istog čovjeka, prijateljice ili nekog drugog tko joj je bio blizak, jednom, a zatim još jednom, možda i tri puta u jednom danu, međutim, naposljetku bi se uvijek ispostavilo da se radi o iluziji, a figura bi, kad bi je vidjela izbliza, pripadala nekom nepoznatom, već tad počela je slutiti da iluzija krije nagovještaj nekog neugodnog događaja vezanog za tog čovjeka, predosjećaj koji se tako oglašavao... Obuzela ju je tjeskoba, što li joj se to sad sprema, međutim, odjednom se sjetila da je ovo nešto posve drugo, danas se ipak ne radi o njezinoj zabludi nego o zabludi nekog drugog, o zabludi čak dviju nepoznatih žena koje su je s nekim zamijenile, vidjele su u njoj nekog drugog, nekog tko nije ona, mora misliti na to bez prestanka sve dok ne prijeđe cijeli popis, konačno je na posljednjoj natuknici, riža, danas je to riža okrugla zrna, gotovo svu je potrošila, a drži se načela kojem ju je jednom naučila majka, dobra gazdarica pazi na to da u kući uvijek budu barem male zalihe osnovnih potrepština, iz majke su još uvijek progovarala ratna iskustva, sol, ponavljala je, prije svega sol, Silvia, nikad ne zaboravlja.

S napola napunjenim kolicima stala je u red na blagajni, glavu radije pogne kako joj se lice ne bi dobro vidjelo, kako je više nitko ne bi prepoznao, nju ili onu drugu u njoj o čijem postojanju ni sama do danas nije dobro znala, ali kojoj očito opasno slični, samo kojoj, zapita se najedanput, kao da u sebi nosi još dva lika, lica dvaju, a možda i više bića, kao da je ona sama cjelina sastavljena od više ljudi, na tren harmonična, a zatim ponovno rastavljena, posvađana cjelina, odlučno odbaci i tu mogućnost, to su gluposti, kako bi mogla povjerovati u tako nešto, jednostavno je, obje su žene dopustile da ih prevari neki nevažan detalj koji im se pak u tom trenutku činio važnim, podlegle su optičkoj varci, iluziji, to je normalno, možda su mislile na neku svoju prijateljicu na koju ih je podsjetila nekim detaljem, to se može sasvim lako racionalno objasniti. Usredotočuje misli na današnji raspored, svakog jutra čim se probudi, napiše nekoliko zadataka koje taj dan mora obaviti, što napraviti, koga nazvati, dan bez unaprijed određenog rasporeda smatrala bi praznim, lišenim smisla, i tom ju je nekad učila majka, dan koji ne ispuniš

radom ispari poput dima, prisjeća se što je još danas čeka na papiriću koji je jutros pripremila, čime će se sve danas braniti od prolaznosti svog vremena.

Izlazeći iz trgovine, zamalo se u staklenim automatskim vratima sudari sa ženom koja izgleda kao bolestan čovjek, oronula, duboko pognuta u struku, u trenutku kad se njihova tijela sudare jedno o drugo, starica, sad već sasvim jasno vidi da to nije samo bolesna nego i stara žena, upravo u tom trenutku ispruži ruku, kao da je želi pozdraviti, pokušava se ispraviti iz dubokog naklona, a ona na njezinu licu primijeti osmijeh, ponovno je obuzme tjeskoba, gnjev, pogotovo ona tjeskoba, ovaj put se možda radi o njezinoj zabludi, možda potpuno pogrešno tumači staričin pogled, međutim, preduhitri je za svaki slučaj te progundā, poznajemo li se, žena je očigledno nagluha, osmijeh na njezinu licu se širi, ispružena ruka približava se njezinoj ruci, ne, kaže još glasnije, nismo se nikad vidjele te gotovo istrči iz trgovine, kolica vrati na mjesto i uzrujana, ponovno nesigurna krene strmom stazom smjerom prema njihovoj zgradi.

Kod kuće iz torbe vadi kupljeno, nosi namirnice u ostavu, svaku stavlja točno na svoje mjesto, šećer pokraj šećera, rižu pokraj riže i sol pokraj soli, zatim pripremi namirnice potrebne za spravljanje ručka, na kuhinjski stol prostre stare novine i počne čistiti povrće. Automatski uključi radio-prijemnik, radio Devín svira njezinu najdražu Ars musicu, pjevuši Brahmsa zajedno s lajpciškim orkestrom, Koncert za violinu u D-duru, prožima je njegova melodija, htjela bi što dublje u njoj zatomiti prethodne osjećaje, glazba joj obično pomaže, uspijeva joj popraviti raspoloženje, izvući je i iz gorih situacija, vratiti joj osjećaj ravnoteže, mira, međutim, ovog joj puta ni najdraži koncert ne pomaže, to joj se stalno mota po glavi, ne bi vjerovala da će joj dvije zablude, zapravo gotovo tri, ispravi se brzo, dakle da će joj te slučajne zablude nepoznatih očiju pobuditi takvu sumnju, da će je toliko zbuniti, istina je da nije vjerovala u stalni, nepromjenjivi identitet koji je čovjeku dan jednom zauvijek, godinama je predavala o tome, ali s druge strane nije ni padala pod utjecaj postmodernističkih predodžaba o njegovoj apsolutnoj fluidnosti, prolaznosti, varljivih predodžaba o identitetu uspoređivanom s plesačem koji može mijenjati položaj, biti gdje god i kim god, neki u vezi s tim spominju koreografiju različitosti, za nju su takve predodžbe bile daleke, iako su mnoge očarale, ona ih je smatrala naivnim, nerealnim, prolaznošću koja bježi od odgovornosti te je imala običaj govoriti o tome na predavanjima.

Brahmsov koncert je završio, a osjećaji nesigurnosti i tapkanja u mraku nisu popustili, stoji nad novinama s napola oguljenom mrkvom, misli se roje, mrse i razdiru njezinu unutrašnjost, najedanput joj nešto padne na pamet te brzo izađe u predsoblje, stane pred veliko

ogledalo, čini joj se da je dnevno svjetlo preslabo, uključi svjetiljku te se usredotočeno zagleda u lice ispred sebe, pažljivo promatra svoje oči, jagodične kosti, nos, usta, bradu, okreće glavu ulijevo, udesno, to je ona, slična svojim fotografijama, liku koji dosta dobro pamti, ona, a ne nekakva plesačica koja proizvoljno mijenja figure, ona kakvom se poznaje svih ovih godina...

Iz sjećanja joj počne navirati uspomena, davno kad je bila još sasvim mala rado je tako stajala ispred ogledala te je bila u stanju promatrati se dugo, jako dugo i jako pozorno, samo da ne postane prevelika šmizla, govorila je mama, moći se tako dugo diviti sebi, ne sviđa mi se to, mrmljala je nezadovoljno, mama se nepotrebno brinula, djevojčica se nije divila nego je zabrinuto lupkala prstima po staklu, radoznala, pomalo i uplašena, tko to tamo stoji pred njom, a još više znatiželjna što je s druge strane zrcala, strašno je htjela dospjeti na njegovu drugu stranu, sresti se s tim drugim malenim bićem koje je u nju tako usredotočeno gledalo, tko je to bio, ta druga što se javljala svaki put kad bi stala pred ogledalo... Ta to si ti, ti i samo ti, govorili su joj roditelji kad se kasnije pred njima izlanula o svojoj želji da dotakne onu drugu, tad je već bila veća, ali i dalje nije shvaćala njihove riječi, u ogledalu vidiš samu sebe, ponavljali su već pomalo uznemireni, no ona im nije vjerovala, to je zagonetka koju je riješila tek na satovima fizike, već je znala ponešto o lomu svjetlosti, ali su tragovi davnog vjerovanja da iza ogledala vrebaju druga ja, možda neka dvojnica s kojom bi se rado sreća, pričala, bili još dugo prisutni...

Dvojnica, bila je to i jedna od njezinih kasnijih tema, biće koje bi možda bilo u stanju ublažiti osjećaj usamljenosti one davne djevojčice, osjećaj koji se periodično javljao tijekom svih nadolazećih godina, bez razumnog povoda, uvijek je kraj sebe imala nekoliko bliskih ljudi koji su je obasipali ljubavlju, unatoč tome u njoj je i dalje bila prisutna želja bez konkretnog oblika i konkretnog cilja kojim bi je usmjeravala, kasnije bi možda rekla želja za nadilaženjem sebe same, za vertikalom koja na kraju krajeva nije ni morala biti prava vertikala, najedanput joj, kao i već toliko puta prije, na um padnu Empedoklo i njegova pretpostavka o izvornoj jedinstvenosti koja se narušava svađom i čiji se razdvojeni dijelovi dugo traže u želji za ponovnim sjedinjenjem, to je fantastična pretpostavka, privlačila ju je od prvog puta kad se s njom susrela tijekom studija povijesti filozofije, još uvijek je uspijeva uzbuditi želja za cjelovitošću.

Stoji u predsoblju, pozorno, usredotočeno proučava lik ispred sebe, gleda ga i razmišlja o onoj drugoj, želi li biti precizna, tad bi na temelju današnjih iskustava u trgovini trebala reći o onim drugima s kojima je očito nešto veže, po nečemu su sve tri, zapravo, ako ne griješi, sve četiri međusobno slične, bliske, pomakne glavu te joj se odjednom čini da pod određenim kutom

u sebi otkriva tuđe crte, izbočeno čelo i brada kao da nisu sasvim njezini, možda ona nepoznata Olívia ima upravo takvo čelo, a isturenom bradom možda malo podsjeća na Kristínu i na tko zna koga još i čime sve.

Ukoči se ne bi li zadržala pogled iz točno tog kuta, sad već jasno razaznaje nove crte lica, trenutak kasnije vraća se u prvotni položaj, to novo lice točno je ispred nje, pažnju usredotoči na oči, zagleda se u njih, duboko, još dublje, usredotočenije, zjenice se povećavaju, postaju tamnije i šire se gotovo kao nakon stavljanja atropina, samo što joj sad nitko ne mjeri dioptriju, nikom neće morati čitati slova i brojeve s udaljene osvijetljene ploče, sad se samo zadubljuje u vlastite oči, oči koje odjednom ne izgledaju poput njezinih, u lice o kojem ništa ne zna, koje ne prepoznaje, potpuno izmijenjeno, to više ni nisam ja, pomisli, nepoznate oči i nepoznato lice kojem se mogu pripisati drugo ime i druga priča, obuzme je strah, ponovno se plaši da će se potpuno izgubiti, izgubiti sebi samoj, u nepovrat, brzo trepne nekoliko puta, zatim protrlja oči, prijeđe po obrazima, povratak je ponekad bolan, tek polako se smiruje, nesvjesno joj padaju na pamet stihovi austrijske pjesnikinje koje je prije mnogo godina prevodila... *Ja je uvijek i netko drugi*, napisala je L. s kojom je prisustvovala nekolicini književnih događaja, jednom u Bratislavi, drugi put u Beču (*netko na granici, djelomično u meni, djelomično izvan mene*), dvojezično čitanje pjesama na tim večerima u pravilu je vodio prijatelj pjesnikinje, glazbenik koji se specijalizirao u području stare keltske glazbe, bila joj je nečim bliska, možda i prakorijenima kojima je protkano podzemlje Europe, slušala ju je i u Škotskoj, a zatim nekoliko godina kasnije u Španjolskoj i Portugalu, svaki put nešto drugačiju, ali istovremeno sličnu, ta je glazba oživljavala glasove davne prošlosti, zbližavajuće, relativizirajuće udaljenosti, različitosti. *Ja je uvijek i netko drugi*, tu joj je pjesmu bilo najteže prevesti, ali istovremeno joj je, od svih pjesama koje je L. napisala, bila najdraža, no kako je to zapravo s granicama, dokle seže moja granica, iz pamćenja joj naviru pojedine riječi, *tko ostaje iza trošne ograde nedosljedno zakucane od drugih (tuđih?)*, nekih riječi se teže prisjeća, jednom joj se jave u originalu, drugi put u prijevodu (uistinu tuđih ili je tamo bila neka druga riječ?) priča, na mjestima na kojima se ne uspijeva prisjetiti točne verzije teksta improvizira i dopunjava ga vlastitim riječima, *kamo vodi ta krhka ograda i tko ju je postavio*, ponavlja pogleda još uvijek zadubljena u svoje lice...

Iz misli je trgne telefon, ne želi se maknuti od ogledala, pušta ga da zvoni dosta dugo, pretpostavljajući da kad-tad mora prestati, ali se onaj na drugoj strani linije naoružao velikim strpljenjem, zvonjava ne prestaje, neugodno joj para uši, pojačava njezinu tjeskobu i napetost,

još se jednom pogleda u ogledalo, ti i ona druga, pomisli ili možda još preciznije, one druge i ti..., priđe telefonu, neraspložena jer ju je omeo u važnom poslu, staro-novo pitanje mnogo je složenije nego što se to na prvi pogled čini, govori u sebi.

Dobar dan, gospođo Nikolová, začuje se iz slušalice, drago mi je što sam Vas napokon dobio. Prije nego što posluša o čemu se radi, kaže stranim olovnim glasom, oprostite, ja nisam gospođa Nikolová te poželi odmah poklopiti slušalicu, očito ste okrenuli pogrešan broj, doda prijekorno. Muškarac mora da je predosjetio što je naumila te je brzo prekine, nemojte poklopiti, molim Vas, odmah ću Vam objasniti o čemu se radi...

Ne trebate ništa objašnjavati, polako izgovori, sve sam shvatila.

Uistinu, samo nekoliko rečenica, govori uporno taj nepoznati muškarac, riječ je o prilično važnoj stvari...

Kažem da ne treba, sve mi je jasno, ponovi pomireno, a slušalica joj isklizne iz ruke, tjeskoba i zloba u njoj naglo popuste, odsutno promatra kako se slušalica slobodno njiše oko nogu stolića na kojem je položen telefon, gotovo ravnodušno registrira zvukove koji se šire iz plastične kutije, više ne proturječi, ne protestira, bez glasa skrene pogled na ruku koja visi nad slušalicom, slušalica se ljulja u zraku, njiše se sad na jednu pa na drugu stranu, amplituda njihanja kao da se ne smanjuje, ravnomjerni pokret se ponavlja, kao da nikad neće završiti.

Analiza prijevoda pripovijetke

Prije nego što se upustimo u analizu prijevoda pripovijetke *Olivia, možno aj ktosi iný* autorice Etele Farkašove, reći ćemo ponešto o različitim razinama prijevodne analize. Ivir (1984) ih navodi četiri. To su redom: fonološka razina prijevodne analize, grafološko-ortografska razina, leksička te gramatička razina. Do fonološkog prevođenja dolazi „*kad se glasovni izraz prenosi u drugi jezik zajedno sa semantičkim sadržajem, ali se nužno modificira u skladu sa zahtjevima i mogućnostima fonološkog sustava toga drugog jezika*“ (Ivir 1984: 93). Uzmemo li za primjer prijevod engleske riječi *center* na hrvatski *centar* uočiti ćemo da njezin semantički sadržaj zadržan, dok je glasovni izraz fonološki modificiran. Dok se u usmenom prevođenju fonološko prevođenje javlja uvijek pri preuzimanju stranih riječi, u pismenom prevođenju do njega dolazi među jezicima koji imaju različito pismo ili različita pravopisna načela (Ivir 1984). „*Na grafološkoj razini prijevodne analize proučavaju se razlike u načinima pisanja slova, a na ortografskoj razini razlike u pravopisnoj praksi, između izvornoga jezika i jezika-cilja*“ (Ivir 1978: 97). Budući da se u današnje vrijeme tekstovi u pravilu pišu na računalu, potreba za grafološkom razinom prijevodne analize je sve manja. Pri pisanju na računalu, gubi se individualan rukopis autora koji je prije mogao dovesti do nesporazuma ili pogrešnog tumačenja pojedinih slova. No, ortografska razina prijevodne analize i dalje je iznimno bitna. Jedan jedini zarez može promijeniti značenje cijelog iskaza i zbog toga je potrebno biti vrlo oprezan te dobro poznavati pravopis jezika izvora i jezika-cilja. Leksička analiza proučava vokabular pojedinog jezika (Ivir 1984). Kontrastivna analiza leksika ključna je za stvaranje dvojezičnih rječnika pri čemu se istražuju sva značenja pojedine riječi uključujući ona uvjetovana različitim kontekstom. Gramatička razina prijevodne analize obuhvaća morfološku i sintaktičku razinu te se njom „*utvrđuju odnosi korespondencije među jedinicama dvaju jezika*“ pri čemu su korespondenti „*one jezične jedinice dvaju jezika koje funkcioniraju na identičan način kao nosioci jednakog značenja u dva teksta koji stoje u odnosu prijevodne ekvivalencije*“ (Ivir 1984: 136). Pronaći odgovarajući korespondent u jeziku-cilju ponekad znači pribjeći transpoziciji. To znači da u nekim slučajevima moramo određenu gramatičku jedinicu iz izvornog jezika prebaciti u drugu jezičnu jedinicu u jeziku-cilju (Ivir, 1984). Konkretnije, svaki se prevoditelj zasigurno susreo s primjerima u kojima je morao upotrijebiti padež različit od onog koji je upotrijebljen u izvornom tekstu ili je pak morao zamijeniti glagolsko vrijeme, prijedlog pa čak i upotrijebiti drugu vrstu riječi. Takve

izmjene su nerijetko nužne kako bi se tekst što vjernije preveo, kako bi se prenijela prava informacija te kako bi u jeziku-cilju bila postignuta što veća prirodnost izraza.

U analizi prijevoda pripovijetke *Olívia, možno aj ktosi iný* iznijet ćemo poteškoće na koje smo naišli pri prevođenju, opisat ćemo proces njihova rješavanja te navesti dileme s kojima smo se susreli. Objasniti ćemo kako smo i zašto odabrali konačna rješenja te što smo time htjeli postići. Naglasak će biti na semantici, a zatim na stilu i gramatici. Budući da nemamo informaciju o tome je li netko već preveo navedenu pripovijetku, u analizi smo koristili samo tekst u originalu i naš prijevod.

Već u prvoj rečenici pripovijetke susrećemo se s jednom dvojbom. Autorica spominje prodavača časopisa *Nota bene*. Radi se o časopisu o beskućništvu i drugim društvenim problemima. Zapitali smo se hoće li hrvatski čitatelj znati o čemu se radi ostavimo li naziv *Nota bene*. Stoga je prvotna zamisao bila zamijeniti taj naziv hrvatskom čitatelju bližim nazivom *Ulične svjetiljke*. Naime, i jedno i drugo su nazivi za novine koje su član Međunarodnog udruženja uličnih novina. No, time bismo ovaj prijevod zakinuli za realiju koja upućuje na to da se radnja odvija u Slovačkoj. Uzevši u obzir činjenicu kako to nije jedina realija u ovom tekstu – navode se i slovačka imena Kristínka, Olívia, Nikolová, naziv radio stanice Devín (dio Bratislave) kao i sama Bratislava – odlučili smo se zadržati originalni naziv.

U prvom odlomku susreli smo se i s jednom gramatičkom dvojbom. Smijemo li i trebamo li prezent zamijeniti glagolskim prilogom sadašnjim? Tekst u originalu glasi ovako:

*„... zistila, že je reč o Igorovi, predajcovi Nota bene, slabozrakom mladíkovi, ktorý pred obchodom predáva časopis už niekoľko rokov, dennodenne **stojí** od rána na svojom mieste, **opiera sa** o stĺp a **usmieva sa**...“* (Farkašová 2011: 25)

Najprije smo gore navedeni tekst preveli ovako:

*“... utvrdila je da je riječ o Igoru, prodavaču časopisa Nota bene, slabovidnom mladiću koji već nekoliko godina prodaje časopis pred trgovinom, svakodnevno od jutra **stoji** na svojem mjestu, **naslonjen** na stup i **smiješi se**“.*

Međutim, pri naknadnom čitanju javio se osjećaj težine, kao da tekst ne teče onako kako bi trebao, ne čita se u jednom dahu, onako kako se čita u originalu. Uzeli smo u obzir i drugu varijantu – glagolski prilog sadašnji. Glagolski prilog sadašnji izražava istovremenost dvije paralelne radnje pri čemu ta istovremenost može biti u sadašnjem, prošlom i budućem vremenu. Stoga smo isprobali i drugu varijantu:

*“...utvrdila je da je riječ o Igoru, prodavaču časopisa *Nota bene*, slabovidnom mladiću koji već nekoliko godina prodaje časopis pred trgovinom, **stojeći** svakodnevno od jutra na svojem mjestu, **oslanjajući se na stup i smiješeci se**“.*

Nakon dodatnog čitanja obje varijante, odlučili smo se za drugu i to iz dva razloga. Prvi je već spomenuta fluentnost koja se osjeća za vrijeme čitanja, odnosno nizanje informacija bez vidljivih i oštrih prijelaza s jedne informacije na drugu. Drugi razlog je naglašavanje istovremenosti nekoliko različitih radnji. Druga varijanta, po našem mišljenju, bolje dočarava činjenicu da Igor godinama, svaki dan prodaje časopis, da pri tome stoji, oslanja se na stup i smije se.

Osim posvećivanja pažnje brojnim dvojbama, pri prevodenju je bilo potrebno uočiti i gramatičke odnosno sintaktičke razlike između hrvatskog i slovačkog jezika. Navest ćemo nekoliko primjera. Jedan od njih je svakako rekcija ili upravljanje glagola: „*Gramatičko svojstvo glagola ili riječi u funkciji glagola da takvoj riječi otvara mjesto zove se rekcija*“ (Barić... [et al.] 2005: 431). U prijevodu smo se susreli s razlikama u rekciji glagola u hrvatskom i slovačkom jeziku. Slijedi nekoliko primjera. Uz glagol *radovati se* u hrvatskom jeziku dolazi dativ, dok u slovačkom jeziku uz njega dolazi genitiv. Stoga bi bilo pogrešno rečenicu „*Neznáma sa očividne teší zo stretnutia*“ (Farkašová 2011: 27) prevesti kao „*raduje se iz susreta*“ umjesto „*raduje se susretu*“. Isto tako ne bi bilo ispravno prevesti sklop riječi „*oberá ju o vnútornú rovnováhu*“ (Farkašová 2011: 27) kao „*lišava je o unutarnju ravnotežu*“, ispravno je „*lišava je unutarnje ravnoteže*“ jer slovački jezik u konkretnom primjeru zahtijeva akuzativ, a hrvatski – genitiv. Istina, ovo su primjeri pogrešaka koje bismo, kad bi do njih i došlo pod utjecajem jezične interferencije, već nakon prvog kontrolnog čitanja lako uočili i ispravili. Unatoč tome, mišljenja

smo da je i takve slučajeve potrebno naglasiti i uputiti na njih. Osim toga, susreli smo se i s transpozicijom vrste riječi o kojoj smo već ponešto rekli u teorijskom dijelu diplomskog rada. Pokušaj rješavanja primjera koji ćemo navesti doveo nas je do raznih varijanti te nije bilo jednostavno odlučiti se za onu konačnu jer je svaka od njih zahtijevala neki oblik kompromisa. Radi lakše usporedbe i analize navodimo originalni tekst:

*Neznáma sa očividne teší zo stretnutia, ona je však odhodlaná neustúpiť, nezmení výraz, prekvapený, **nechápadjúci**, ale aj trochu nahnevaný, žeby d'alšia náhoda?, hovori si v duchu, čo je to dnes za deň...“ (Farkašová 2011: 27)*

Riječ *nechápadjúci* prouzrokovala je naše dvojbe i navela nas na pomisao o promjeni vrste riječi. Naime, kad bismo rečenicu preveli upotrijebivši glagolski prilog sadašnji, ona bi izgledala ovako:

*„Neznanka se očito raduje susretu, ona je, međutim, odlučna i neće popustiti, neće promijeniti izraz iznenađenja, **ne shvaćajući**, ali i pomalo ljutit, zar još jedna slučajnost?, govori u sebi, kakav je to današnji dan...“.*

U navedenom primjeru, glagolski prilog sadašnji ostavlja dojam nedovršenosti fraze, samo od sebe, postavlja se pitanje *Ne shvaćajući što?* Iz tog razloga, odlučili smo se potražiti bolje rješenje. Izbor smo sveli na dvije mogućnosti: opisni prijevod i transpoziciju.

Opisni bi prijevod glasio:

*„Neznanka se očito raduje susretu, ona je, međutim, odlučna i neće popustiti, neće promijeniti izraz, iznenađen, **izraz koji ne shvaća**, ali koji je i pomalo ljutit, zar još jedna slučajnost?, govori u sebi, kakav je to današnji dan...“.*

Takva rečenica neizbježno ostavlja dojam neprirodnosti. Budući da je jedan od ciljeva prevođenja postići da prevedeni tekst zvuči kao da je izvorno pisan na tom jeziku, odlučili smo se odbaciti gore navedeno rješenje. Pokušali smo s drugim rješenjem o kojem smo nešto detaljnije saznali iz *Teorije i tehnike prevođenja* autora Vladimira Ivira. Time smo došli do, po našem mišljenju, najprihvatljivijeg rješenja:

„...Neznanka se očito raduje susretu, ona je, međutim, odlučna i neće popustiti, neće promijeniti izraz iznenađenja, **neshvaćanja**, ali i pomalo ljutit, zar još jedna slučajnost?, govori u sebi, kakav je to današnji dan...“.

Na taj smo način prenijeli izvornu informaciju bez narušavanja prirodnosti izraza.

Kako postupiti kad naiđemo na dvije semantički bliske riječi od kojih svaka ima nekoliko mogućih značenja, a iz konteksta ne možemo sa sigurnošću utvrditi koje je od njih autorica imala na umu? Za početak smo se odlučili ispod konkretne rečenice napisati njezin prijevod sa svim potencijalnim rješenjima. Ispod originala: „...*radost' sa postupne prekreslovala na váhavost', neistotu a rozpaky...*“ (Farkašová 2011: 26) ispisali smo svoj prijevod u kojem smo zatim usporedili moguća značenja riječi. Najprije je to izgledalo ovako: *radost je postupno prelazila u kolebanje / neodlučnost / oklijevanje, nesigurnost i zabunu / nedoumicu / zbunjenost/ sumnju / dvojbu*. Pritom smo se poslužili različitim rječnicima – Horákovim *Srpskohrvatsko-slovačkim i slovačko-hrvatskosrpskim rječnikom*, *Slovačko-hrvatskim rječnikom* Marie Kursar i Dubravke Sesar, Anićeve *Velikim rječnikom hrvatskoga jezika* te slovačkim rječnikom *Krátky slovník slovenského jazyka* kao i online rječnicima Hrvatskog jezičnog portala te slovačkim JÚLŠ SAVBA. Krenimo redom. Najprije je bilo potrebno odlučiti se između riječi kolebanje, neodlučnost i oklijevanje. Pogledamo li u Anićev Rječnik, doći ćemo do sljedećih značenja gore navedenih riječi. Kolebati se – dvojiti, dvoumiti se, biti neodlučan (Anić 2004); kod riječi *neodlučnost* upućeni smo na pridjev neodlučan – koji teško donosi odluke, koji krzma, koji oklijeva, kojemu nedostaje sposobnost brzog donošenja odluka (Anić 2004) oklijevati – iskazivati ili osjećati nesigurnost ili neodlučnost, odugovlačiti u donošenju odluke, biti neodlučan (Anić 2004). Nakon proučavanja značenja navedenih riječi, odlučili smo se za riječ *kolebanje*. Ona ima najšire značenje te u sebi sadržava neodlučnost koja dalje u sebi sadržava oklijevanje. Smatramo da smo na taj način prenijeli znatno opsežniju informaciju nego što bismo to učinili da smo se odlučili za riječi neodlučnost ili oklijevanje. Zatim je došao red na iduću nedoumicu – koja bi od pet navedenih riječi, *zabuna, nedoumica, zbunjenost, sumnja, dvojba*, najbolje odgovarala odabranom kolebanju. Prema tome, osim uspoređivanja značenja pet prethodno navedenih riječi, sad je bilo potrebno pripaziti i na to da se ono ne preklapa sa značenjem riječi kolebanje. Prema Aniću slijedi: *zabuna – zbunjenost, pometnja* (Anić 2004); *nedoumica – dvoumljenje, kolebanje, dilema* (Anić 2004); *zbunjenost – stanje onoga koji je zbunjen* (Anić

2004); zbuniti – dovesti u zabunu; pomutiti, smesti te doći u zabunu; mutiti se, smesti se (Anić 2004); sumnja – osjećaj nesigurnosti, stanje odlučivanja o čemu; dvojba; sklonost da se ne vjeruje ili ne povjeruje (Anić 2004); dvojba – nedoumica (Anić 2004). Na prvi bi se pogled moglo činiti gotovo nemogućim odlučiti se za jednu od ponuđenih opcija. No zabunu smo prvu eliminirali. Reći da je radost prešla u zabunu jednostavno ne bi bilo u duhu hrvatskog jezika, zvučalo bi u najmanju ruku neprirodno. Nedoumicu smo odbacili jer u sebi sadrži već spomenuto kolebanje. Preostale su zbunjenost, sumnja i dvojba. Kako je dvojba semantički vrlo bliska već odbačenoj nedoumici kao i kolebanju, izbor je pao na zbunjenost i sumnju. Odlučili smo se za zbunjenost jer se najbolje uklapa u kombinaciju s druge dvije riječi. Netko bi se mogao zapitati što je loše u tome da se pomoću tri semantički bliske riječi ili pomoću dva ili više sinonima pobliže opišu osjećaji lika iz pripovijetke. Mišljenja smo kako nema ništa loše u tome, dapače, na taj se način obogaćuje tekst, daje mu se punoća, pruža se sve bogatstvo jezika. Međutim, stil o kojem smo rekli nešto više u analizi pripovijetke navodi nas na mišljenje kako je autorica htjela pokazati vrtlog osjećaja do kojeg je u konkretnom slučaju došlo. Smatramo da je htjela pokazati što više različitih osjećaja, a ne dvije nijanse jednog osjećaja. Napominjemo kako je to samo naša interpretacija koja je proizašla iz čitanja ove pripovijetke kao i iz proučavanja stvaralaštva Etele Farkašove. Napominjemo da bi ovu tvrdnju mogla opovrgnuti ili potkrijepiti jedino sama autorica. S obzirom na činjenicu da nismo bili u mogućnosti stupiti u kontakt s autoricom pripovijetke, odlučili smo se za verziju koja je u skladu s našim doživljajem teksta: „...*radost je postupno prelazila u kolebanje, nesigurnost i zbunjenost...*“.

Bilo je slučajeva u kojima su nas nijanse dovodile u nedoumicu. Slučajeva u kojima bi i najmanja promjena poput, na primjer, zamjene padeža dovela do razlike u značenju. Pri tome ne mislimo kako bi iskaz dobio sasvim novo značenje, već bi se ono u određenoj mjeri promijenilo. Uzmimo za primjer modnog kreatora koji svojem krojaču ostavlja poruku u kojoj ga moli da mu nabavi crvenu tkaninu za haljinu. Krojač ulazi u trgovinu modnih tkanina te se zatiče ispred zida na kojem je izloženo barem dvadeset različitih tkanina. Od svijetlo crvene, prljavo crvene, kričavo crvene do one najzagasitije. Koju god od navedenih nijansi odabrao, krojač ne bi pogriješio te bi uistinu donio kreatoru crvenu tkaninu. No to nikako ne mora biti ona crvena koju je kreator imao na umu. Što ako mu je donio koraljno crvenu, a on je htio boju trule višnje? Da je bio samo malo precizniji, takva zabuna ne bi bila moguća. Slično je i pri prevođenju, moramo

uvijek imati na umu da i najmanja promjena, jedno slovo, jedan interpunkcijski znak, veznik ili padež ne samo da mogu, nego u većini slučajeva i mijenjaju značenje iskaza, oni su ta koraljno crvena ili boja trule višnje. Takve, po našem mišljenju, izrazito bitne nijanse, uočili smo u rečenici:

*„...jedna zo žien hovorila, že ho nedávno videla v neďalekom podchode v podozrivej spoločnosti opitých či nadrogovaných chlapov, hlučne sa mu prihovárali, doberali si ho, zrejme **pýtali** od neho peniaze a on si možno namýšľal, že stalo o jeho priateľstvo...“* (Farkašová 2011: 25).

Najprije smo gore navedenu rečenicu preveli ovako:

*„...jedna od žena rekla je da ga je nedavno vidjela u nedalekom pothodniku u sumnjivu društvu pijanih ili drogiranih mladića, glasno su mu se obraćali, zadirkivali ga, očito je da su ga **molili** za novac, a on je možda umislio kako im je stalo do njegova prijateljstva“.*

Izraz koji govori da su ga molili za novac, po našem mišljenju, ima nedovoljno naglašenu, negativnu konotaciju zahtijevanja nečeg te bi se njime izgubio kontrast između zablude i istine koji je autorica postigla u originalnom tekstu. Obratimo li pažnju, uočiti ćemo da drugi dio rečenice govori kako je Igor, prodavač novina, mislio da je spomenutim momcima stalo do njegova prijateljstva. Uzmemo li to u obzir, bilo bi logičnije riječ *moliti* zamijeniti riječju *tražiti* koja osim traženja nečeg izgubljenog može značiti i zahtijevanje. Tako smo uspjeli prikazati obje strane, oba izrečena značenja i naglasiti kontrast među njima. Taj kontrast leži u Igorovoj naivnoj zabludi da je momcima stalo do njega i da ga oni mole te u pravoj istini, a to je da su oni pijani ili drogirani momci koji od njega traže, odnosno zahtijevaju novac. Nakon navedenih promišljanja odlučili smo se za ovaj prijevod:

„jedna od žena rekla je kako ga je nedavno vidjela u nedalekom pothodniku u sumnjivu društvu pijanih ili drogiranih mladića, glasno su mu se obraćali,

zadirivali ga, očito je da su tražili novac od njega, a on je možda umislio kako im je stalo do njegova prijateljstva“.

Radi se o maloj promjeni, ali vjerujemo da smo njome postigli ono što smo htjeli. U prijevodu smo uspjeli prenijeti dojam koji je na nas ostavio izvorni tekst. Iduća rečenica u kojoj smo se morali odlučiti za jedan od mogućih prijevoda glasi ovako: „...*teraz jej však nenapadlo nič rozumné, nijaké riešenie...*“ (Farkašová 2011: 25). *Napadnúť* na slovačkome jeziku znači pasti na pamet što je ujedno i frazem dok *rozumné* znači razumno, pametno, razborito. Odmah smo zaključili kako ne bi imalo smisla prevesti je kao „*ali sad joj ništa pametno nije padalo na pamet*“. Po našem mišljenju, bilo bi pretjerano upotrijebiti zajedno, tako blizu jednu drugoj, riječi pametno i na pamet. Zvučalo bi to gotovo kao da kažemo da je djevojka kupila haljinu sa cvjetnim uzorkom cvijeća. Dakako, cvjetni uzorak može prikazivati jedino cvijeće, dok nam na pamet može pasti i glupost, a ne nužno nešto pametno. Ali čemu gomilati riječi ako možemo izbjeći njihovo ponavljanje upotrebom sinonima? Preostale su nam dvije mogućnosti – nešto veća promjena u obliku „*ali sad se nije sjetila ničeg pametnog, nikakvog rješenja*“ ili po nama prihvatljivija varijanta, a to je „*ali sad joj ništa mudro nije palo na pamet, nikakvo rješenje*“. Obje varijante su dobre i prenose istu informaciju, no smatramo da je u ovom slučaju najbolje upotrijebiti frazem *pasti na pamet*. Zamjenu frazema opisivanjem istog ili njegovo objašnjavanje smatramo nepotrebnom, pogotovo zato što se radi o frazemu koji je čest i poznat hrvatskim govornicima.

Ipak, na kraju bismo htjeli istaknuti da nam je najviše poteškoća pri prevođenju zadavao autoričin stil pisanja, odnosno njezine, u analizi pripovijetke već spomenute, dugačke rečenice. Nije bilo jednostavno prevoditi na hrvatski jezik rečenicu dugačku dvadeset i jedan redak te pri tome postići da se zadrži autoričin stil, da se zadrži dojam koji rečenica ostavlja na slovačkog čitatelja te da isti, odnosno slični dojam ostavi i na hrvatskog čitatelja bez da mu se pri tome otkrije više nego li je to naumila sama autorica.

Zaključak

Prevođenje u nekom obliku prisutno je tisućama godina. Ipak, upravo danas ono je predmetom ozbiljnih istraživanja, a teorija prevođenja još uvijek traži odgovore na brojna pitanja. Tijekom povijesti, stavovi i mišljenja o prevođenju, pristupanje istom kao i uloge, funkcije i ciljevi prevođenja znatno su se razlikovali. Bez obzira na različite poglede, prevođenje je oduvijek imalo veliko značenje. Kad ne bi bilo prevođenja, živjeli bismo u svijetu jezične izoliranosti, poznavali bismo jedino svoju kulturu, jednostavno rečeno bili bismo zakinuti i na materijalnom, i na kulturnom i na duhovnom planu. Razvoj čovječanstva išao bi u sasvim drugom smjeru. Zamislimo samo da su sva dosadašnja otkrića i svi izumi opisani na samo jednom jeziku, a da prevođenje ne postoji. Samo bi govornici tog jezika imali koristi i mogućnosti za napredak, dok niti jedan drugi narod ne bi imao priliku doći do tih saznanja. Stoga ne čudi što je o prevođenju napisano nebrojeno mnogo knjiga. Samim tim, veliki izbor stručne literature o prevođenju uvelike je olakšao pisanje ovog rada. No, u ovom je diplomskom radu, uz osnovne teorijske pojmove, naglasak ipak bio na praktičnom dijelu, odnosno na konkretnom prijevodu pripovijetke *Olivia, možno aj ktosi iný* kao i na njenoj analizi. Pitanja, nedoumice i problemi koji su se javili tijekom prevođenja i pisanja analize prijevoda potaknuli su nas na zakoračivanje u dublju, rekli bismo složeniju razinu prevođenja. Prije svega, to je zahtijevalo promatranje procesa prevođenja iz različitih perspektiva kao i neprekidno traženje što boljih rješenja. Takvim pristupom uvidjeli smo da je pri prevođenju od same konačne verzije znatno važniji proces koji podrazumijeva vječito traganje, istraživanje i otkrivanje.

Bibliografia

IZVORI

Farkašová, E. (2011). *Romboid*. Olívia, možno aj ktosi iný, 3. Bratislava: Asociácia organizácií spisovateľov Slovenska. Str. 25-32.

Anić, V. (2004). *Veliki rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Novi Liber.

Barić, E. ... [et al.], (2005). *Hrvatska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga.

Horák, E. (1991). *Hrvatskosrpsko-slovački i slovačko-hrvatskosrpski rječnik*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo.

Kačala, J. i Pisárčiková, M. (1997). *Krátky slovník slovenského jazyka*. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied.

Kursar, M. i Sesar, D. (2005). *Slovačko-hrvatski i hrvatsko-slovački praktični rječnik s gramatikom*. Zagreb: Školska knjiga.

<http://hjp.novi-liber.hr/>

<http://slovník.juls.savba.sk/>

LITERATURA

Biti, V. (2000). *Pojmovnik suvremene književne i kulturne teorije*. Zagreb: Matica hrvatska.

Cepić, D. (2004). „Poopćeni drugi“ i „Veliki drugi“. *Sličnosti i razlike između Meadove i Lacanove teorije konstituiranja subjekta*. [online]. Dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/3428?lang=en> [pristupljeno 13.6.2015.].

Eco, U. (2005). *Otprilike isto: iskustva prevođenja*. Zagreb: Algoritam.

Farkašová, E. (1993). *Feministická filozófia: problémy, projekty, inšpirácie*. [online]. Dostupno na: http://www.fphil.uniba.sk/fileadmin/user_upload/editors/crs/publikacie/farkasova-femfil_problemy_projekty_inspiracie.pdf [pristupljeno 3.6.2014.].

Greguš, P. (2001). *Moderna žena v literatúre a filozofii* [online]. Dostupno na: http://www.noveslovo.sk/c/24108/Moderna_zena_v_literature_a_filozofii [pristupljeno 3.6.2014.].

Hocheľ, B. (1990). *Preklad ako komunikácia*. Bratislava: Slovenský spisovateľ.

Ivir, V. (1984). *Teorija i tehnika prevođenja: udžbenik za III i IV razred srednjeg obrazovanja prevodilačke struke*. Novi Sad: Centar „Karlovačka gimnazija“ Sremski Karlovci, Zavod za izdavanje udžbenika u Novom Sadu.

Jarošíková, A. (2009). *Dosiahnutá ťažkosť ženského bytia v dielach Etely Farkašovej*. Diplomski rad. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta.

Kusá, M. (2005). *Preklad ako súčasť dejín kultúrneho priestoru*. Bratislava: Ústav svetovej literatúry SAV.

Levi, J. (1982). *Umjetnost prevođenja*. Sarajevo: Svjetlost: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.

Mead, G.H. (1934). *Mind, Self and Society*. Chicago: University of Chicago Press.

[hrvatski prijevod: Mead, G.H., (2003). *Um, osoba i društvo: sa stajališta socijalnog biheviorista*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk: Hrvatsko sociološko društvo]

Mikula, V. (2005). *Slovník slovenských spisovateľov*. Bratislava: Kalligram: Ústav slovenskej literatúry.

Peternai Andrić, I. (2012). *Ime i identitet u književnoj teoriji*. Zagreb: Izdanja Antibarbarus

Popovič, A. (1975). *Teória umeleckého prekladu*. Bratislava: Tatran.

Solar, M. (1979). *Teorija književnosti*. Zagreb: Školska knjiga.

Vajdová L. (2009). *Sedem životov prekladu*. Bratislava: VEDA.

Wallace, H. (1974). *Trinaest tipova pripovijedanja*. Sarajevo: Zavod za izdavanje udžbenika.

Watson, P. (2005). *Ideas: a History, from Fire to Freud*. London: Weidenfeld & Nicolson.

INTERNETSKI IZVORI

http://www.books.sk/writer_card.jsp?id=34 (3. lipnja 2014.)

<http://www.litcentrum.sk/slovenski-spisovatelia/etela-farkasova> (3. lipnja 2014.)

<http://www.litcentrum.sk/recenzie/na-ceste-k-vlastnej-izbe-postavy-podoby-problemy-feministickej-filozofie-etela-farkasova> (3. lipnja 2014.)

Sažetak na hrvatskom jeziku

Ovaj se diplomski rad bavi problematikom prevođenja. Rad sadrži teorijski, praktični i analitički dio. U teorijskom dijelu govorimo o definiranju prevođenja, njegovim oblicima i vrstama kao i o pitanju mogućnosti prevođenja. Praktični dio čini prijevod slovačke pripovijetke *Olívia, možno aj ktosi iný* čiju interpretaciju iznosimo na samom početku rada nakon čega iznosimo kratak životopis i stvaralaštvo autorice Etele Farkašove. Analitički se dio sastoji od analize gore navedenog prijevoda u kojoj su obrađeni problemi do kojih je došlo u procesu prevođenja.

Ključne riječi: prevođenje, oblici i vrste prevođenja, prijevodna analiza, Etela Farkašová

Sažetak na slovačkom jeziku

Táto diplomová práca sa zaoberá problematikou prekladu. Práca obsahuje teoretickú, praktickú a analytickú časti. V teoretickej časti ide o definovanie prekladu, o jeho formy a druhy ako aj o samu možnosť prekladu. Praktická časť sa skladá z prekladu slovenskej poviedky *Olívia, možno aj ktosi iný*, ktorej interpretáciu podávame na začiatku diplomovej práce. Po interpretácii nasledujú krátky životopis a tvorba autorky Etely Farkašovej. Analytická časť sa skladá z analýzy vyššie uvedeného prekladu, v ktorej rozoberáme problémy, ktoré vznikli v procese prekladu.

Kľúčové slová: preklad, formy a druhy prekladu, prekladateľská analýza, Etela Farkašová